

**PESA INTERNATIONAL JOURNAL
OF
SOCIAL STUDIES**

**PESA ULUSLARARASI
SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ**

December 2017, Vol:3, Issue:4
e-ISSN: 2149-8385

Aralık 2017, Cilt:3, Sayı:4
p-ISSN: 2528-9950

journal homepage: www.sosyalarastirmalar.org

**Çeviride Cinsiyet veya Kadın Perspektifinden Çeviri
Gender Roles in Translation or Translation From Women's Perspective**

İlyas ÖZTÜRK

Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü, ozturk@sakarya.edu.tr

<https://doi.org/10.25272/j.2149-8385.2017.3.4.11>

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş 10 Eylül 2017
Kabul 17 Ekim 2017

Anahtar Kelimeler:

çeviri, çeviride cinsiyet, kadın hakları,
kadın hareketleri, çeviride kadın,
feminist çeviri, feminist yazın edebiyatı.

© 2017 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Çeviri ve yazın edebiyatında "cinsiyet" uzun zamandan beri tartışılmalı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevirinin etkin bir iletişim aracı olmasından dolayı, kadın hakları ve savunuculuğu kendini anlatmak ve açıklamak için "çeviride" daha çok yer bulmuştur.

Bu çalışmada dilde ve çeviride "kadın" unsuru irdelenmiş, dünyada ve Türkiye'de kadın hak arayışları ve hareketleri kısaca incelenmiştir. Çeviride ve yazın edebiyatında kadının ötelenmiş olduğuna işaret edilmiş; Kadın-dil ilişkisine yorum getirilmiştir.

Feminist çevirinin yazın edebiyatına yansımaları ele alınmış; bu çevirilere içten ve dıştan yapılan eleştirilere yer verilmiştir. Bu bağlamda feminist çevirilerin, toplumda daha fazla kabul görmesi için, kadın sorunlarının da yoğun ve etkin biçimde ele alınması gereğine vurgu yapılmıştır.

Feminist hareket ile bu akımın karşısında bilerek veya bilmeyerek "karşı" duran akım ile anlaşmanın ve uzlaşmanın yolunun, "çeviriden" ve "yazın edebiyatından" geçtiğine değinilmiştir; her iki tarafın bu eylemleri makul ve uygun biçimde kullanması gereği vurgulanmıştır. Çeviri ve yazın edebiyatında kadının ve erkeğin, birbirlerine "karşı unsur" olarak gösterilmesinin ortak bir noktada buluşmaya yardım edemeyeceğine; aksine durumu sürekli çözümsüzlüğe götüreceğine işaret edilmiştir. Kadın-Erkek eşitlik ilkesi doğrultusunda, toplum katmanlarında her iki cinse karşı "adil" olma çizgisinin muhafaza edilmesi gereği üzerinde durulmuştur.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 10 Sep 2017
Accepted 17 Oct 2017

Keywords:

translation, gender in translation,
women's rights, women's movements,
women in translation, feminist
translation, feminist literature.

ABSTRACT

In translation and literature, "gender" has long been a controversial problem. Because the translation is an effective means of communication, women's rights activists and advocacies have found much more "in translation" to describe and explain themselves.

In this study, we have analyzed the role of "women" in translation and language. The quest for women's rights in the world and in Turkey has been briefly discussed. In translation and literature, it is pointed out that the woman is put aside; it exists a comment on the relation between woman and language.

Reflection of feminist translation into literature has been discussed; as well as, an inclusion of the criticisms that have been made both internally and externally regarding these translations. In this context, it is emphasized that feminist translations should be dealt with intensively and effectively in order to increase acceptance in society.

We emphasized that it is possible to deal and come to an agreement the feminist movements and the willingly or unwillingly antagonists, the one solution is through translation and literature. In translation and literature, if men and women are portrayed as "counter-elements" it can't help them have an agreeing

point; on the contrary, it has been pointed out that such situation won't lead to permanent solution.

Following the principle of equality in men and women, it has been emphasized that the limit of being "fair" to both genders should be maintained in the society.

GİRİŞ

Kadın ve erkek kimliği, yıllardan beri çeşitli platformlarda tartışılmaktadır ve tartışılmaya devam edecektir. Bu alan, bir çok araştırmalara konu olmuştur.

Kadın, bir elmanın yarısı gibi insanlığı oluşturan erkeklerle birlikte diğer yarıyı oluşturan bir unsur, bir paydaştır. Yüz yıllar boyu kadın ve kadınlık üzerine, olumlu, güzel, yapıcı şeyler söylenmesine karşın; kadın istismar konusu yapılmaktan da kurtulamamıştır. Günümüz tüketici toplumunda bu olgu, giderek artmaktadır, özellikle erkek dünyası bundan pek de rahatsız görünmemektedir. Özellikle görsel ortamlarda, reklam metinlerinde bu açık bir şekilde hissedilmektedir.

Bu durumda, erkek ve kadın nerede birleşeceklerdir ve ortak konularını nerede, hangi ortamda tartışacaklardır? Bir defa bunun için bir zemin hazırlanması gerekmektedir. Görünen o ki, her iki taraf bu durumdan vaziyet çıkarmaya çalışmaktadır. Bir tarafta, kadın(hakları) savunucuları, haklı olarak haklarını savunurken, feminizmin kadın hak sınırlarını zorlayarak, haklı oldukları noktada kendilerini farklı biçimde anlatmaktadırlar. Diğer tarafta ise sadece yasak savmak adına erkeklerin, kadın hakları adına yaptıkları çalışmalar vardır. Uzun zamandan beri yapılan çalışmalara rağmen, kayda değer sonuca varacak bir ilerleme elde edilememiştir. Görünen o ki, bu konu, daha yıllarca tartışılmaya devam edecektir.

Bu çalışma, kadın ve kadın hakları (Feminizm) hakkında yapılmış son araştırma olmayacaktır doğal olarak. Ancak, kadın olgusunu “çeviri” eylemi içerisinde irdelerken, kadın ve kadın haklarını da gözden geçirmeyi uygun gördük. Bunun için Ülkemizde ve dünya genelinde kadına ve kadın haklarına nasıl bakıldığına kısa bir göz atmanın yararlı olacağını düşündük.

1. Türkiye’de Kadın ve Kadın Hakları

Cumhuriyet döneminde, kadınlarımıza verilen hakların özellikle seçme ve seçilme haklarının Fransa, İtalya ve İsviçre’den önce verilmiş olması önemli bir açılamdır. Ancak Osmanlı döneminde, kadın ve kadın hakları konusunda önemli uğraşların olduğu, bu konuda çetin mücadelelerin verildiği, derneklerin; kadınlar partisinin kurulduğu pek fazla bilinmez. Bu da gösteriyor ki, toplumumuzda bu konudaki duyarlılık, birçok batılı ülkelere önce başlamıştır. Bu mücadelede destek olanların yanında, karşı duranlar da olmuştur, tıpkı bugün olduğu gibi.

1923 yılında, ilk kadın partisi “Kadınlar Halk Fırkası” adı ile kurulmuştur. II. Meşrutiyet Döneminde, kadınlar kendi derneklerini kurmuş ve dergilerini çıkarmaya başlamışlardır; özellikle II. Abdülhamid döneminde birçok derginin yayın hayatına girdiğini görülmektedir. (*Kadınlar Dünyası, Kadın Yolu Dergisi, Hanımlara Mahsus, Şukufesar, Demet, Mahsin, Musaffer Kadın, Kadınlık Siyanet, Seyyale, Hanımlar Alemi, Kadınlar Alemi, Genç Kadın, İnci, Hanım, Ev Hocası, Süs, Firuze*) gibi önemli sayılabilecek sayıda derginin yayın hayatına girmesi, konunun o zamanlar, ne kadar ciddiye alındığını göstermektedir.

Bunun yanında, siyasi partilere üye olan ve çeşitli gazetelerde yazılar yazan kadınların olduğu bilinmektedir. Bu alanda verdiği savaşımla öne çıkan isimlerin başında Nezihe Muhiddin Hanım gelmektedir. Türürlü zorluklara ve engellemelere rağmen başarılı mücadeleler verdi, ancak sonunda kendisini yıldırıldılar ve köşesine çekilip geri kalan yaşamını yazı yazarak bitirmek durumunda kaldı (Wikipedia:Türkiye’de kadın hakları :06.02.2017).

Cumhuriyet döneminden başlayarak, günümüze dek kadınlarımıza ne gibi hakların tanındığı bilinmektedir. Ancak, Osmanlılar zamanında başlayan bu eylem sürecinin ürünleri, elimizdeki yegane kazanımlar olamamalı, daha ileri düzeylerde olmalı idik. Ancak bu yetersiz çalışmalar, sadece bizim ülkemizle de sınırlı değildir. Bu tablo, daha çok global bir anlayışın sonucudur

diye düşünüyorum. Hemen hemen her ülkede bu alandaki kazanımlar farklı oranlarda da görünüyor. Bu da, haklı olarak kadın hareketlerinin daha yoğun olarak ortaya çıkmasına neden oluyor. Kadın hakları (Emanzipasyon) sürecinden feminist(Feminizm) harekete geçişi hızlandırmıştır. Modernleşmenin ve bilgi çağının verdiği rahatlık, olanaklar, bu hak arayışını güçlendirmiş, kadın-erkek ortaklığının beklentileri bu ortamlarda karşılanmaya çalışılmıştır. Bilgi çağında erkeklerin büyük ölçüde karşılanan hakları yanında kadın haklarının ve taleplerinin aynı ölçüde karşılandığı söylenemez. Hala, ülkemizde olduğu gibi birçok ülkede sosyal ve ekonomik şartların ağır yükü kadınların üzerinde yoğunlaştığını görmekteyiz.

1.2. Türk Toplumunda Kadın Hareketleri ve Feminizm

1970'li yıllar ise Türkiye'de "kadın hareketleri" kavramının oluşmaya başladığı bir zaman dilimi olmuştur. Ayşegül Yaraman, Türkiye'de kadın hareketlerinin özellikle 1970'lerden sonra önem kazandığını belirtmektedir. Yaraman'a (2001:175) göre "Feminist hareket, Türkiye'de 70'li yıllarda filizlenerek 80'li yıllarda toplumsal değerleri sorgulayacak, sorgulatacak aşamaya ulaşmıştır ve bu bağlamda yaşam pratiğini yönlendirerek çeşitli çağdaş kadın örgüt, yayın ve eylemlerini gündeme getirmiştir. Özellikle 12 Eylül 1980 askeri darbesi ertesinde, yapılan hataların sorgulanması sürecinde gelişen birey ve sivil toplum tartışmaları ile 1980 yılında Kopenhag'ta toplanan II. Dünya Kadın Konferansı'nda karar altına alınan „Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 14 Ekim 1985 tarihinde Türkiye'de yürürlüğe girmesi, kadın hareketinin ikinci perdesinin başlama zilini oluşturan etmenlerdir."

Ayrıca 1980 sonrasında askeri rejimin sağ ve sol cepheler üzerinde sıkı bir denetim kurması ve dikkatini siyasal eylemlere yoğunlaştırması, sivil kadın hareketlerinin gelişimini olumlu yönde etkilemiştir.

1980'li yıllarda YAZKO grubunun yayın çalışmaları ve düzenledikleri Sempozyum, sivil kadın hareketinin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bunun dışında yine aynı yıllarda SOMUT dergisinin bir sayfasını feminizme ayırması, Şirin Tekeli ve 13 arkadaşı tarafından kurulan Kadın Çevresi grubunun çalışmaları, Kitap Kulübünün çeviri faaliyetleri ve 1987 yılında yayınlanmaya başlanan Feminist dergisi, Türkiye'de feminist söylemin gelişimine katkıda bulunmuştur.

1990'lı yıllarda Türkiye'de kadın hareketleri, eylem evresinden çıkıp masa başı dönemine geçiş yapmış bulunmaktadır. Bir uygulama devresi olan bu süreçte üniversite mezunu ve meslek sahibi kadınların, kadın hareketleri konusuna daha akademik bir yön kazandırdıkları görülmektedir. Kadın hareketlerini araştırmak amacıyla çeşitli üniversiteler bünyesinde kadın araştırma merkezleri, hatta enstitüler oluşturulmuştur ve oluşturulmaya devam edilmektedir. Üniversite dışındaki kimi sivil kuruluşlar bünyesinde de kadın örgütleri kurulmaya ve daha bilimsel bir alanda çalışmaya başlamışlardır.1990'lı yıllarda özellikle Mor Çatı Kadınlar Örgütü ile 14 Nisan 1990 yılında kurulan Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, kadın konusuna yeni bir boyut kazandırmıştır.

Bugün KADEM'i (Kadın Araştırmaları derneği)"nin bu alanda önemli çalışmaları olduğunu görmekteyiz (<http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1380393234>).

Albayrak 2014:48) bu konudaki yazısında Türkiye'de "feminist" kavramının algılanışını farklı bir açıdan ele almıştır:

...”Onlarca yıl kamu hizmeti vermek bir yana, almakta bile sorun yaşayan bir kesiminden kadın, modern kadının ötekisi olarak inşa ediliyor; ancak aynı kadın daha adil bir rol paylaşımı istediğinde, feminist olarak tanımlanıyor. Öncelikle feminist tanımlaması kadın cinsinin her türlü hak arayışının bir ifadesine dönüştürülüyor ve kadının toplumsal varlığının iyileştirilmesi, sorunlarına çözüm bulunmasına yönelik her talep feminizm olarak görülüyor. Feminist bir

ideolojidir. Feminizm, Kadın hakları içinde yer alan bir konseptir. Her kadın, hak savuncusu feminist olmayabilir. Konuyu burada bu şekilde okuyorum.

Kadın-Erkek eşitliği söyleminin eksik kaldığı yerlerde, eşitliği de içinde barındıran bir “adalet” olgusu olması gerekir. Her iki tarafın birbirlerine adil davranma” söyleminin dile getirilmesi gerektiği kanısındayım. Her ne kadar bu görüş, kimileri tarafından, kadınları geriye götürecek girişimler gibi yorumlansa da, aslında mevcut söylemlerin kadının toplumdaki yerinin iyileştirmeye yetmediğini fark eden entelektüel dünyanın, eşitlik ötesi arayışlarına da ışık tutacaktır”

2.Kadın- Eşitliği veya Eşitsizliği !

Yaradılış olarak bazı fiziki değişikliklerin ötesinde, kadın-erkek arasında hiçbir farklılığın olmadığı bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Bir tarafta olan özelliklerin, diğer tarafta olmayışı birinin diğerinden üstün olduğunu göstermez; aksine bu özellikler, kadın-erkek bütünlüğünü tamamlayan, yüce bir yaratılışın eşsiz bir göstergesidir. Bu denge, sadece kadın-erkek bağlamında değil; doğadaki dişi-erkek çiftinin ve çoğalmanın da bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadın ve erkek ses frekanslarının, her kadın ve erkekte farklı olması, hayran kalınacak (mücezevi) bir olgudur. Ses dalgalarının erkek ve kadında farklı verilere sahip olduğunu görüyoruz. Ses bandı üzerinde her saniyedeki dalgalanma erkeklerde 80-140; kadınlarda 160-260 Hertz; Ses tiz oranı erkeklerde 70-240; kadınlarda 110-350 Hertz olarak saptanmıştır. Genelde, kadınlarda ince: erkeklerde kalın ses olgusunu görmekteyiz. Burada sesin, cinsiyetin ayırt edilmesi konusunda belirleyici ve güvenilir bir gösterge olduğunu görmekteyiz (Kegyes 2008:63;72).

Görmeden veya tanımadan bir ses duyduğumuzda, bu sesin erkek veya kadın kişiye mi ait olduğunu genelde anlarız. Bunun yanı sıra, erkek ve kadın sesleri kültürlere göre de farklılıklar gösterir. Aynı zamanda bu farklılıklar, sadece biyolojik yapı ile değil, eğitim düzeyi ile de ilgilidir.

2.1. Dünyada Kadın Hareketleri

Savaş sonrası 1960'lı yıllardan sonra kadın hareketleri başlamış, özellikle bu hareketler, Batı Avrupada ve Kuzey Amerikada ses getiren etkinlikleri beraberinde getirmiştir. Bu hareketlerde, kadın erkek ayrımının biyolojik anlamda gündeme gelmesi yetmemiştir, haklı olarak kadın ve erkeğin toplumsal yaşamda eşit haklara sahip olması talepleri de vardır. Güney Amerikalı yazarlar ve kuramcılar, daha önce Beauvoir tarafından ortaya atılmış saptamaya gönderme yapıyorlardı:

Beauvoir'e göre, bir bebeğin dişi üreme organı ile doğduğunu, anne olma yolunda geliştiğini ve zamanla bir kadın olduğunu vurgulamaktadır. “Dişi bebek - genç kız - yetişkin kadın” sürecini, içinde yaşadığı kültür, yan kültür (Subkültür),etnik olgular, dinsel inanç dünyasında tamamlar. „Gender“ sosyal sürecin bir sonucu ortaya çıkmış ve ilk kez Feminist hareketin kullandığı bir kavramdır. Bu sosyal süreçte kadın kızlıktan kadınlığa doğru gelişirken bedensel, fiziksel ve sosyokültürel özellikler kazanır, böylece erkekte farklı biçimde ayrılır. Burada söz konusu olan „Gender“ cinsiyet, tamamen her iki cinsin sosyokültürel bağlamı ile ilgilidir.

1960-1970 yıllarındaki kadın hareketleri, kadın ayrımcılığının iki noktasında odaklanıyordu: **Birincisi**, kadınların erkeklerden nasıl farklı olduklarını; **ikincisi**, kadınların kendi aralarındaki farklılıklarını, deneyimlerini, birlikteliktelerini ve dayanışmalarını içeriyordu. Böylece kadınlar, ideolojik ve politik alanda savaşımalarını sürdürebilecekleri görüşüne varmışlardı.

Ancak cinsiyet görüşleri, kadınlar aleyhine olumsuz olarak stratejik ve politik olarak istismar edilmiştir. Cinsiyet, kadının kamusal ve özel hayatta sınıflandırılmasının bir unsuru olarak anlaşıldı ve çalışma ve iş hayatını etkileyen bir fenomen olarak tanımlandı. Bu bağlamda, medyada, yönetimde, iş hayatındaki kadın figürleri bir araç olarak kullanıldı. Daha sonraki kadın araştırmalarında ortaya çıkan sonuçlar çok ilginçti. Bu araştırmalarda, kadınların akademik ve kamusal yaşamdan dışlandığı ortaya çıkıyordu. Bu sonuç, feminist düşüncenin akademik yaşam yönünde bir aşılama (Implantation)sürecini oluşturdu (Flotow 2008: 5-6).

2.2. Kadın ve Dil

Kadınların düşünce ve duygu dünyasında erkeklerden daha farklı, “ince” “duygusal” ve “duyarlı” davrandıkları ve düşündükleri saptanmıştır. Bu durumda kadınların, edebiyat, güzel sanatlar alanında daha fazla farkındalık uyandırdığını söyleyebiliriz.

Kadın ve erkeklerin dil kullanımı arasında farklılıkların bulunduğu özellikle dilbilimsel çalışmalarla ortaya konmuştur. Gerek kadının dilsel duyarlılığı, gerekse onun erkekte farklı bir dil dünyasına sahip olduğu görüşü, söylem ve imge çalışmalarında dile getirilen bir konudur. Kadının, kültüre bağlı olarak toplum içerisindeki yerinin ve kimliğinin toplumsal normlar tarafından belirlendiği bilinmektedir. Bu normlar, kuskusuz kadınların dili farklı kullanmalarına yol açtığı gibi, dilsel davranışlarının da erkeklerinkinden farklı olmasına neden olmaktadır. Bu farklılık, salt metin yazarlığında değil, çeviri ediminde de görülmektedir.

Çevirmen her ne kadar bir metni kaynak metne bağlı olarak dilsel ve kültürel anlamda erek dile çevirse de, cinsiyetinden kaynaklanan deneyim ve duyarlılıklar, onun çeviri dilinde bazı seçimler yapmasına yol açmaktadır. Bir kadın çevirmenle bir erkek çevirmenin aynı yapıtı çevirirken bir metinde geçen duygu ve düşünceyi farklı sözcüklerle ifade etmeleri, kullandıkları ifadelerin sözdizim ve tümce yapısı bakımından birbirinden farklı olabilir. Ancak, çok anlamlı bir tümce karşısında çevirmenin metne kendi yorumunu katarken cinsiyetinden tamamen bağımsız hareket ettiği söylenemez. Günlük dile göre daha esnek, değişken ve soyut bir dili olan yazınsal bir metnin çevirisinde, çevirmenin cinsiyetine bağlı genel bir yaklaşım geliştirmek oldukça zordur (Yücel-Köksal 2012:146). Bu görüşler ışığı altında kadın çevirmenlerin yazın ve güzel sanatlar alanlarında farklı anlatım ve stil şekilleri ortaya koyabileceklerini görebiliriz. Bu da, onların algılama ve değerlendirme yeteneklerinin artı olarak yazın ve dil alanlarına yansıdığını göstermektedir. Dolayısı ile bu özellikler, hem dile hem de çeviriye zenginlik katmaktadır.

Yücel ve Köksal tarafından Bachmann'ın “Undine” adlı yapıtın karşılaştırılan iki çevirisinde, her ne kadar kadın ve erkek çevirmenler tarafından farklı ifade ve tespitler bulunmuşsa da, çeviri başlı başına bir eylem aktarımıdır görüşünden hareketle, bir çeviriyi iyi şekilde kadın veya erkek olsun gerekli erek-kaynak dil, kültür ve dünya bilgisine sahip olan çevirmen yapar. Çeviri yetisine sahip olan kişi, erkek veya kadın veya ikisi birlikte olabilir. Bu bazen kadın bazen de erkek çevirmen olabilir. Burada ortaya çıkan belirgin özellikler, bir çeviride kadın-erkek uygulama ve ifade unsurlarıdır.

2.3. Feminist Görüşe Göre Dillerin Yeniden Yapılandırılması

Dillerin yapılandırılması yeniden oluşturulma sürecinde, her sözcüğün, sentaksın, ve diğer formel elementlerin ele alınmasında, deneysel feminist yazının önemli bir rolü olacaktır ve kadın bedeninin önemli bir etkisi görülecekti. Feminist çalışmaların bir çoğunda,

nesneleştirilmiş, gizlenmiş, kötülenmiş veya yerelleştirilmiş kadın bedeninin geri kazanımı işlenmiştir. Bu beden, kadının yapıcı, üretici enerjisinin kaynağıdır. Bu beden kapsamlı biçimde tanınmayan, uzun zaman suskunluğa mahkûm olmuş, susuturulmuş ; fakat artık yazılmaya, çizilmeye zorunlu bir varlık olarak ortada idi ve buna farkındalık kazandırılmalıydı.

Hélène Cixous'ın „*The Laugh der Medusa*-Medusa'nın Gülüşü“ adlı yapıtında bu konuda şöyle der:“Kadınlar bedenleri ile yazmalıdırlar. Onlar, bölünmeleri ortadan kaldıracak, sınıfları, retoriği, kuralları ve kodları bulabilecek, yönetilebilir yeni bir dil oluşturmalıdırlar...” (Flotow.1997:17)

İyi ama, beden yolu ile yazı yazmak nasıl olacak? Feminist görüşlere tepki olarak oluşturulmuş olan ataerkil dildeki deneyimler nasıl bulunacak ve çevirilecek?

Kadınlar şimdiye kadar kadın bedenini klişeleşmiş „fahişe“ konusunu veya, masum kutsal bakire Meryem'i konu alırlardı. Feminist yazarlar, seksuelliği bu klişe kapsamında bir faktör olarak tanımlıyorlardı. Kadın seksuelliği ve Kadın –Erotiği kadın perspektifinden bakıldığında, feministik yazında tercih edilen önemli konulardan birini oluşturmaktadır. Yazarlar, bunun için sözcükler bularak sözcük dağarcığı oluşturup kadın anatomisi için ya sansür uyguladılar ya da karalama yoluna giderek erotik bir yazın oluşturdular. Feminist çevirmenler, tarihsel gerçekleri değiştirmeyi denemediler, incildeki bazı ataerkil aşırılıkların üstesinden çeviri yolu ile gelmek istediler. Böylece Tanrı ve ataerkil kültür arasında bir bağ kurmaya çalışmışlardı. Buna karşı, Nida, „dilsel değişiklikler olmadan bir kurum reformize edilemez“ görüşü ile feminist çevirmenlerin sert eleştirilerine maruz kalmıştı.

Bu çevirmenlerin görüşüne göre, dil değişimi aynı zamanda kültür değişiminin güçlü bir bileşeni, ayrılmaz bir parçası idi. Yine onların görüşüne göre, Tanrı, ulaşılabilir, koruyucu, saygı duyulacak yüksek bir şahsiyettir. Onu ulaşılamaz, uzak ve yalnız bir güç olmaktan kurtarmak için, kilise hiyerarşisinden önce, dilde köklü değişikliklerin olması gerekiyordu. Ayrıca, Tanrı bağışlayan, merhametli, adil ve mutlak güçlü özellikleri olmasından dolayı, toplumsal yaşamdaki tüm kurum ve kişilerin üzerinde etkisi ve tesiri vardır ve bu da, kamu kuruluş ve sistemlerinin referanslarını O'ndan almak gibi bir zorunluluk doğuracaktır.

Kilise inancına göre, mutlak güç sahibi Baba, kilise babalarını meşrulaştırıyordu. Feminist görüşe göre, hıristiyan inancındaki ve uygulamasında Tanrı (baba) kilise babası, ülkenin babası, aile babası konseptlerinde “baba” varlığı” bir ayırıcılığı “kadın” a karşı.

(Das Bild von Gott). (Baba)Tanrı tasavvuru dünyevi babaların ataerkil bir toplumdaki aşırı otoritelerinin korunması için kullanılmaktadır. Bu noktada ötelenen “kadınlar ve kadın haklarıdır” görüşü savunulmaktadır. (Flotow1997:56)

Çeviride kadın unsuru, gramatik veya cinsel (biyolojik) unsur olarak gündeme gelmektedir. Bu olgu, Feministlerin irdeledikleri bir konudur ancak, çeviri eyleminin, tarihinin aynı zamanda modern çeviri kurallarının ilgi alanlarına da girmektedir.

Gramatik alanda kadın unsuruna örnekler:

Almanca: a. (Artikel) : **der** (erkek), **die** (dişi), **das** (nötür)
b.(Zamir) :**Er** (erkek) **sie** (dişi),**es** (nötür)

İngilizce: a. (Artikel): **the** (her cins isim için kullanılmaktadır. Burada bir sorun gözüküyor: **the man the women** için, ancak;

b. (zamir) : **He** (erkek), **she** (dişi), **it** (nötür) tanımlamasında **he / she** ayrımında eşitlik olmadığını ve bundan rahatsızlık duyduklarını belirtmektedirler.

Ancak Türkçe'de 3. Tekil şahıs zamirlerinde erkek-dişi ayrımı olmadığından feministler için bir olumlu yön olarak görülmektedir. “**Seval** yarın gelecek. **O**, sakarya’da bir hafta kalacak. **Turgut** da burada olacak. Ancak **O** daha sonra İstanbul’a devam edecek.”

Türkçe metinlerde çoğu kez anlamı kontexten çıkarmamız gerekmektedir: Yani hangi zamirin (er/sie)kullanıldığını içerikten çıkarmalıyız:

a.*Hans* schrieb *Inge* ,dass **er** morgen kommen kann.

b.*Hans* schrieb **Inge** ,dass **sie** morgen kommen kann.

c. *Hans Inge*’ye (onun) yarın gelebileceğini yazdı.

“a” cümlesinde yarın “**Hans**” gelecek.

“b” cümlesinde yarın “**Inge**” gelecek

“c” cümlesi her iki cümlede de çevirisi olabilir. Çünkü Türkçe’de 3. tekil şahıs için dişi-erkek zamir ayrımı yok; üçüncü tekil şahıs erkek ve dişi için aynı ifade “**o**” ile karşılanıyor.

Bu bakımdan Almanca’da erkek, dişi ve nötür isim ayrımının çeviride oldukça kolaylık sağladığı söylenebilir. Türkçe çevirilerde anlam belirttiğimiz gibi içerikten çıkarılmalıdır.

Dilbilgisel cinsiyet belirtkisi (Artikel) adını, sözcüğün bizzat kendisinde değil de, ona sürekli eşlik eden, ondan önce yer alan, kimi zamanda da onun yerine geçebilen ve geleneksel olarak artikel/tamamlayan/tanımlayan olarak bilinir. Bir başka ifadeyle artikel, temsil edilen sözcüğün, dilbilgisel cinsiyetini belirleyen dilsel ögenin ismidir. Dilbilgisel cinsiyet açısından bakıldığında, dünya dilleri, dilbilgisel cinsiyet bulunduran veya bulundurmayan olarak ikiye ayrılır.

Almanca isimlerin, dilbilgisel cinsiyetlere göre dağılım oranı ortalama şöyledir: der (eril) % 39; die (dişi) % 35; das (nötür/yansız) %26 (Atlı 2013:7-8; bkn:Schwichtenberg/Schiller 2004:326-337)

2.4. Arapça, Almanca ve Türkçe’de “3. Tekil Şahıs Sorunsallığı”

Kutsal kitap çevirilerinde Allah ismi zamirleştirildiği (Pronomen) zaman, erkek “Er” zamiri kullanıldığı görülmektedir (Almanca, Arapça, İngilizce dillerinde olduğu gibi). Oysa Allah’ın bir cinsiyeti olmadığı Theologlar ve din uzmanları tarafından belirtilmektedir. Ancak çevirilere bunun erkek zamir “er, he” olarak yansımaları dillerdeki farklı yapılarla bağlamaktadırlar.

Kur’anın Arapça olan aslında, Allah için erkek tek bir zamir kullanılmaktadır. Tüm 3. tekil Şahıs zamirleri için (er, sie es ;he, she, it; O) bir zamir kullanılmaktadır. “ hüve” Bu da, Allah’ın ne erkek, ne dişi ne de nötür olmadığını göstermektedir. Çünkü Tanrılık ve İlahlık “Kendisine”

özgüdür. Çünkü O, insanoğlunun “tassavvur” (nicht vorstellbar, nicht einbilden können) edemeyeceği üstün bir cevherdir. Bunun için O’nun kişileştirilmesi veya bir cins ile tanımlanması “İlahlık” özelliği ile örtüşmez. Kur’anda “**O Tektir, yaratılmamıştır, eşi benzeri, cinsiyeti yoktur, O’na eşit denk bir varlık da yoktur**”(Kur’an :Süre:112) denilmektedir.

Arapça metninde yer alan ve “erkek” zamir olarak kullanılan “hüve” zamirinin felsefi ve dilbilimsel kullanımı hakkında bilgi:

“ Arapça’da **HÜVE** , varlık anlamında kullanılan bir felsefi terim. Arapça’da “O odur, o kendisidir” anlamına gelen bu ibareyi ilk İslâm filozofu Kindî, bir cinsle dahil olan türlerin kapsamındaki **her şahıs** için kullanmıştır.

Ebû Rîde, Kindî’nin bu kavramı, “kendi başına var olan şey” anlamındaki kimlikle aynı anlamda kullanmış olabileceğini belirtir. Nitekim Kindî de Ebû Rîde’nin görüşünü doğrulamıştır.

Her şahıs bir cevherdir. Çünkü felsefi bir kavram olarak cevherin temel özelliği, değişen özellikleri taşımakla birlikte, kendisinin değişmeden kalmasıdır. Nitekim Arapça felsefi metinlerde Tanrı (bâri) “hüve ” olarak nitelenmekte ve böylece onun tarifinin yapılamayacağı ifade edilmektedir. Aynı şekilde Fârâbî de (hüve) hüvenin “**birlik ve varlık**” (vahdet ve vücüd) anlamına geldiğini söylemektedir.

Hü ve **hüve** ifadesinin, en açık biçimde İbn Sînâ metafiziğinde “varlık” anlamında kullanıldığı görülür. Bu sebeple kâmil mânada hü ve hüve yalnızca Tanrı için kullanılır.

Diğer bir ifadeyle Tanrı’dan başkasına ancak mecazi olarak hüve denilebilir. Fakat başkası dikkate alınsın veya alınmasın varlığı kendinden olan bir şey gerçek anlamda hüve’dir.

İbn Sînâ da hüve’yi, Fârâbî’de olduğu gibi varlık anlamında kullanmaktadır.

Tevrat’ta Tanrı için kullanılan **Yahve** kavramının da “ey O” anlamına geldiği ve Kur’an’da Tanrı için kullanılan “**hüve**” (O) zamirine benzediği söylenmektedir (Durusoy 2014:67).”

Tespitine göre tüm 3. tekil şahıs zamirlerini içine alan “**hüve**” zamiri kullanılmaktadır. “Hüve” zamiri her ne kadar erkek zamir olarak kullanılırsa da, daha fazla tüm cinsler için belirleyici ve vurgulayıcı olarak kullanılan bir zamirdir. Aslında kişiler üstübir varlığı niteler gibi işlevi olduğu belirtilmektedir.

“**O**, yerde ve gökte ne varsa sizin hizmetinize hazırlamıştır. (Kur’an)

Er sagte Jesus, “geh zu den Sina und ruf deine Völker auf!” (İncil)

O, Isa’ya, “ Sina dağına git ve halkına seslen ” dedi

Türkçe’de bir cinsiyet ayrımı yok; ancak Almanca’da “er” eril bir tanımlamayı göstermektedir.

Kadınların kullanmak istedikleri özgün dil, bu dilin çeviriye yansması ve erkek hegemonyasında olan dilin kendileri açısından da “özgün” olma görüşleri uzun zamandan beri tartışılmaktadır. Aslında bu talepler ilk bakışta çok haklı görülse de, bu alanda tam bir başarı sağlanması zor görülüyor. Kadın haklarına karşı olan veya erkeklerin elinde tuttukları bu dilsel gücü (!) kayıp olma tehlikesinden dolayı değil, dil felsefesinde köklü değişikliklerin olması gereğinden zor görülmektedir. Aslında, kadın erkek bağlamında değil de “insan” konseptinde bir dilin kullanılması, doğal olarak daha iyi ve adil olurdu. Ancak, kültürlerin oluşturdukları dil olgusu kendini bu şekilde yapılandırdığı için bunu değiştirmek oldukça zor görülüyor.

1992 yılında Alman dilinde yapılmak istenen reformların nasıl zorluklarla karşılaştığını dilbilimciler ve dille uğraşan kişiler olarak hepimiz bilmekteyiz. Zamanla bu konuda, yani kadınların dildeki taleplerinin büyük ölçüde karşılanabileceğini sanıyorum ama tamamen bana olanaksız görünmektedir.

2.5. Çeviride Feminizm ve Feminist Çeviriler

Feminizm bir toplum bilimidir. Toplumda kadın haklarının kısıtlı olduğuna inanılan ve yararlanması gereken hakları çoğaltıp ve erkek haklarının düzeyine çıkarmak; erkek hakları ile eşitlik sağlamak amacını güden bir düşünce akımıdır.

„Feminist“ alanda yapılmış çeviri çalışmaları, feminist düşünce akımından oldukça güçlü bir şekilde etkilenmiştir ve genel çeviri eyleminde büyük etki uyandırmıştır.

İlk etapta, çevirmenler çağdaş kadın edebiyatını konu yapmışlar bu edebiyatı kendi kültürlerine çevirmeyi denemişlerdi. Ayrıca, kadın hareketleri dili, politikanın eylemsel yetenek usuru olarak tanımladıklarından, birçok kadınlar çeviride „sansür“ ve „müdahale“ sorunlarını dillendirirken şu sorulara yanıt arıyorlardı:

*Politize olmuş bir çevirmen, bir metni ne zaman ve nasıl doğru olarak oluşturabilir?

*Bir çevirmen, ne ölçüde politik rolünü açık oynayabilir?

Kadın hakları çizgisinde önemli yazar ve düşünürler etkili ve önemsenecek kadar çok çeviri yapmışlar ve yapıtlar, ortaya koymuşlardır. Bu sorulara verilen yanıtlara yönelik çalışmalar, çevirmenlerin geleneksel çeviri çalışmalarını aşarak hem takdir hem de eleştiri alıyorlardı. Çeviri uygulamasında, Kadının bilinçlenmesi, sosyal klişeler, dil formları, politik, kültürel farklılıklar ve çeviride etik konular hakkında sorunların da ortaya atılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, ulaşılmayan yapıtların yaşatılması ve çağdaş okurlara iletilmesi amaçlanmıştı. Bu bilinç, çeviride kültürel içeriğin öneminin altını çiziyordu.

Bu açıdan bakıldığında, 1970'li yıllardaki radikal feminist yazını deneyseldi. Kadın hareketleri içerisinde yürütülen mücadelede feminist kazanımların çeviride uygulanması amaçlanmıştı. Feminist çeviri kuramlarının amacı da, kadının ve çevirinin toplumda ayırışmasına bir son vermektir. Bundan dolayı kadınların çeviri çalışmalarında verdikleri kararlarda politik duruşları, yolları açıkça görülüyordu. Bu çalışmalarda, doğal olarak kadının görüşleri odak noktasında idi ve kadının yaşam deneyimleri gibi konular işleniyordu. Burada kadının, düşünce, hareket ve duygusal dünyası tanıtmak isteniyordu. Böylece ataerkil düşünce ve eserlerinin kırılması ve okur üzerinde önemli bir etki oluşturması amaçlanıyordu.

Feminist çalışmalar, daha çok reformcu ve radikal görüş üzerinde yoğunlaşmıştır. Tüm çalışmalarda bu yönde eserler verilmişti. Ataerkil çalışmalarda kullanılan günlük dili kadınlara baskı, ötekileştirme aracı olarak görüyorlardı ve bu dilin yeni bir kadın dili ile telafi edilmesini gerekli görüyorlardı. Bundan dolayı, feministler radikal bir tutum içerisine girmişlerdi.

Diğer taraftan, dilde, cinsiyet bilinci, cinsiyet görüşleri ve ifade biçimleri sunulmadığından, yapılan feminist çalışmalar dikkate alınmamıştı. Bunun için feminist çevirmenler, çeviri eylemleri için yeni yollar ve yöntemler bulmak durumundadırlar. Ancak böylece yeni karar verme süreçleri oluşturabilirler ve farklı kimlikler için yeni bilinç oluşturabilirler. Bu bağlamda farklı uygulamalar ve stratejiler vardır.

Cinsiyetin dil ve çeviri ile ilintisi günümüzde biliniyor ve yazar ve çevirmenler tarafından etkin biçimde benimseniyor. Çeviri bir iletişim aracı olarak düşünüldüğünde çevirmen de buna aracı olan kişidir. Bu aracılık bir uzmanlık gerektirir. İster kadın, ister erkek, ister feminist olsun “uzmanlık” başat özelliktir. Uzmanlık kazanımına sahip feminist çevirmen, tüm bu özelliklere bir yenisini daha katar ve feminist çevirmen, aynı zamanda ataerkil düzene karşı çıkan, kadını ve eserlerini görünür kılan ve kadınların sesini duyurandır şeklindeki düşünceleri yürütülen araştırmalarla ve çeviri metinlerle göstermeye çalışır.

Cinsiyet hayatın her alanında oldukça baskın ve ayrıştırıcı olan bir kavramdır. Kadın ve erkek cinsi, pek çok disiplinin odak noktasıdır. İnsanlık tarihi kadar eski olan ayırımın sonuçlarını yine bu ayırım bizzat kendisi görünür kılmıştır (Öztürk-Ak 2015:994).

Yirminci yüzyılın sonlarında, yazan radikal feministler, deneysel eserler üretiyorlar, kadınlar için yeni çıkış yolları, yeni görüşler, yeni dil geliştirmeye çalışıyorlardı. Bu alanda yazar-çizerler yeni sözcükler, yeni yazım kuralları, yeni betimlemeler ve yeni deyişler oluştururken, ataerkil dilden farklı bir dil yapısı oluşturmayı ve bu oluşturulacak dil ile kadınların ne düşündüklerini ve duygularını anlatmayı daha özgür biçimde ortaya koymayı amaçlıyorlardı. Böylece kadın dili, kadınların hizmetinde işlev görecekti, kadınların yeteneklerini ve üretkenliklerini ortaya koyacak, yeni işler üretmek için bir araç olarak kullanılacaktı. Bu alanda Verana Stefan'ın yapıtı (1975), (*Haetzungen /Gömlek Değiştirme*) en etkili feminist yapıt olarak Almanca'da yayınlanmıştır. En çarpıcı cümlesi de „Yeni deneyimler yazmaya başladığımda, dil bana kifayetsiz geldi. Eski (ataerkil) dile dökülen yeni deneyimler aslında yeni değillerdi.“ şeklinde idi (Flotow1997:14-15).

Bu gibi deneysel çalışmalar Batı Avrupada ve Kuzey Amerikada yayılırken, aynı bölgelerde kadına baskı teorileri dil aracılığı ile geniş ölçüde dillendiriliyordu. Yazarların, farklı dillerin ve kültürlerin yapılarını işlemeleri, irdelemeleri, feminist hareketlerin farklı ortamlarda gündeme gelmesini gerekli kılıyordu. Dillerin araştırılmasında, yeni hayallerin veya beklentilerin ortaya konması ve yeni dillerin yeni sentaks yapılarla oluşturulmasının kolay olmadığını da gösteriyordu. Bu bağlamda şu soru öne çıkıyordu:

-Yenileştirilmiş, yeni yapılarla oluşmuş bir dili nasıl yorumlamalıyız veya nasıl okumalıyız ?

Dille savaşıacak feministlere yönelik en önemli eleştiri bu idi. Ama bir şekilde bir uzlaşma ortamı da oluşturulmalı idi. Yazılan bu gibi metinlerin çoğu kaynak dil ve kültürde „arabulucu“ niteliğinde görülmeli idi. Ancak bu sorun, dünya genelinde kadın hareketlerinden daha karmaşık görünüyordu. Çünkü sorun, dilde yeniden yapılan(dır)ma idi ve bir çok kuralların yeniden gözden geçirilmesi demektir. Avrupalı ve Anglo- amerikalı feminist kadınlarla birlikte çalışılmalı idi ve çalışmalar uluslararası dilsel çalışmaları çok yönlü bir çalışmaya işbirlikteliğine götürmeli idi. Tam bu ortamda Çeviri devreye giriyordu ve sorunu biraz daha karmaşık hale getiriyordu.

3.1 .Kadının Yazın Dünyasındaki Yeri ve Konumu

Altmışlı yıllardan beri çetin mücadeleler verilmesine rağmen ulaşılmak istenen noktaya bir türlü varılamamıştır. Gerçi çok önemli yollar kat edilmişti ama optimal düzeye ulaşılamadı.

Bir çok kuruluş ve etkin kişiler kadın haklarının kazanımında yardımcı olmak istemelerine rağmen, bu yolda mücadelede esas yük yine kadınlar üzerinde kalmıştır. Bu mücadeleyi ve bunun çetinliğini Duras şöyle açıklıyor:

Kadın edebiyatı, siyahlıktan, karanlıktan aktarılan organik bir çeviri yazınıdır. Kadınlar asırlar boyu karanlıkta kalmışlardır. Bunu kendileri bile bilmezler. Kadınlar yazdıkları zaman içinde yaşadıkları karanlığı aktarırlar. Erkekler ise çeviri yapmazlar, kotarılmış kuramsal olarak hazırlanmış platformlardan aktarma yaparlar. Bu bakımdan işleri kadınlardan daha kolaydır. Kadınlar bilinmeyi aktarırlar ve yeni bir iletişim ağı kurmak isterler (Flotow 1997: 2).

Kadın edebiyatı, özellikle yetmişli yıllardan sonraki edebiyat, bilime ve ortak akla hizmet sunan birçok edebi yapıyla zenginleştirilmiştir. Bu artan kadın yazınına karşı keskin eleştiriler yapılmış ancak bu alandaki ürünler çoğalmaya başlamıştır. Kadın yazını, bilinmeyi yeni olanı aktarırken, insanlık deneyimlerini de gün yüzüne çıkartıyordu. Duras'ın sözünü ettiği "karanlık" ortamdaki aydınlığa aktarılan, taşınan insanlık deneyimleri idi bunlar. Dünya var oldukça, kadın da var olmuştur. Bu süreç içerisinde bir şekilde "karanlık"ta kalan bilgiler ortaya çıkarılmak durumunda idi.

Bu çalışmalara karşı eleştiriler, o kadar aşırı idi ki, bu çalışmaların bilimsel olarak kabul edilemeyeceği ve bunların bilimsel ortamlarda tanıtılmayacağı da savunuluyordu. Böylece ortaya atılan görüşler tartışılmayacak ve yeni görüşler tanıtılmayacaktı. Kadın çalışmaları çok duygusal, çok politik ve ideolojik bulunuyordu. İşte bu "karanlık" çıkmazdan kadın hakları çalışmaları yeni seyler ortaya koymaya çalışıyordu. Bu alanda çalışma yapan erkek araştırmacılar da, öteleniyor ve dikkate alınmıyordu. Ancak tüm bunlara rağmen, bu konuda kadın haklarının yanında yer alan yazar ve düşünürler çoğalırken, kadın hakları ve "gender" yazının ve dilin konusu olmaya devam ediyordu. Bilim insanlarının ortaya attığı sorulara yanıt aranmaya başlanıyordu. Çalışmalar, dil kullanımı üzerinde yoğunlaşırken, birçok sorular da ortaya atılıyordu:

- Kadınlar dili nasıl kullanıyorlar ve bu kullanma biçimi erkeklerden ne derece farklıdır?
- Kadınlar farklı iletişim rollerini erkeklerden farklı mı kullanıyorlar ?
- Cinsiyet dilde nasıl odaklanıyor ?
- Kadınlar ve erkekler geleneksel dilde nasıl tanımlanıyor?
- Kadın ve erkek bilinci dilde nasıl şekilleniyor?
- Cins ayrımı dilde nasıl yapılandırılıyor ve yansıtılıyor?

Kadın, kadın sorunları ve dil hakkında ortaya atılan bu sorulara yanıt aranırken, radikal ve reformist görüş olarak iki farklı görüş ortaya çıkıyor.

Reformist görüş, geleneksel dili toplumun bir alanı olarak kabul ediyordu ve isabetli görüşler uygulanırsa bu alanda reformların yapılabileceğini savunuyordu.

Radikal görüş ise, geleneksel dili kadına baskı için önemli bir unsur olarak görüyordu. Kadınların eğitilmesi yanında, onların toplumdaki düşük seviyesini göstermek için bir araç olarak görüyordu. Radikal görüşe göre kadınlar birey rolünde , "insan" olarak kategorileştiriliyor, geleneksel dilde aşağılanıyor, dışlanıyor ve incitiliyordu.

Bu açıdan bakıldığında, geleneksel dil, kadın güveni, kendine saygısı, psikolojik gelişmesi ve üreticiliği için bir tehlike oluşturuyordu. Çünkü geleneksel dilin, erkek hegemonyası tarafından kontrol ve manipüle edildiği görüşü savunuluyordu.

Deborah Cameron, radikal görüş hakkında şu tespitleri yapıyor:

Radikal feminist görüş, yapay erkek egemen bir evrende yaşayan ve konuşan kadınların görüşüdür. Kadınlar erkek dilinde ifade edilemeyen kendi deneyimleri ile erkeklerin dilsel olarak kendi kurdukları dünya görüşü arasındaki kopuklukla baş etmek zorundadırlar. Dil gerçekliği belirler. Kadınlar, sadece dili değil aynı zamanda, yadırganmayan kadınsal deneyimlerini de ifade etmelidirler. Bu görüş, dilin sadece erkekler özgün değil, insan emeği ve gücü ile yapılmış insanın yaşamını, gerçekleri ve görüşleri yansıtmak için oluşturulmuştur.

Erkeklerin gerçeklerini tanımlar ve iletirken, kadın gerçekleri de tanımlanmamış iletilmemiş olarak kalmaktadır. Yegane çare, kadınların özel olarak dikkate alınması ve kadın haklarının geliştirilmesini dikkate alacak şekilde dilde geniş bir yenileşmedir.

Ataerkil dil için kullanılan ve kadın ve çevirinin çözümüne yardımcı olacak unsurlar, giderek radikal şekil alıyordu. Özellikle kadın yazarlar, standart dil ile sorunlar yaşıyorlar sözlükler ve diğer yardımcı başvuru materyallerini eleştiriyorlardı. Standart sentaksı ve var olan yazın türlerini, ataerkil güç yapılarının yansıtılması ve sürdürülmesi için birer araç olarak görüyorlardı. Kadınların gerçekleri başka bir deyişle kadın gerçeğini yansıtacak yeni bir dil ve yeni bir yazın şekli bulmayı denediler. Bunun için de eleştiri oklarını çoğaltıyor ve var olan dili, radikal biçimde değiştirmeye çalışıyorlardı.

„Biz aynı dili konuşacaksak, o zaman aynı tarihi yeniden üreteceğiz. Yani aynı hikayeleri tekrarlayacağız“ diyen Fransız Kuramcı Luce Irigaray, erkek ve kadınların farklı dilleri kullanmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda kadın yazarlar „aynı dil“i kadınlar için zararlı buluyorlardı. 1970’li yıllarda kadın yazarlar, ataerkil dili ana temalarında yeni bir dil haline getirerek deneysel yapıtlar meydana getirmişlerdi.

Bugün olumsuz anlamda kullanılan „cadı“ „kocakarı“ gibi aşağılayıcı isimler, kadınları beceriksiz, erkeklerin hegemonyasında bulunan çaresiz, korkunç insanlar olarak tanımlamaktadır. Bir Fransız sözlüğünde „kadın“ sözcüğünü tanımlarken, "Une femme est un être humain „ – eine Frau ist auch Mensch.“ Kadın insandır“ tanımlaması batılı bir bilimcinin (!) görüşünü yansıtmaya açısından anlamlıdır (Flotow 1997:8-9).

Dil üzerindeki bu tartışmalar ve yenilik talepleri, Avrupa ve anglo-amerikan ve dünyanın bütün bölgelerinden bu konuda inisiyatif alan kadınlar arasında oluşturulan bu dayanışma, kültürel bir boyut da kazanmıştı ve dilsel bakış açıları farklılaşmıştı. Bunun sonucunda „çeviri“ eyleminde de farklılar ortaya çıkıyordu. Aslında, kadınların kamusal alanda yaptıklarını, özel dil kullanımlarını, kadınsı söylemlerini betimlede, çeviri uzun zamandan beri hakim ataerkil kodlamadan farklı bir aktarma için çetin bir mücadele veriyordu. Bunun için Duras’ın, tanımlamasına göre, „kadın yazını“ karanlıktan aktarılan organik bir çeviri idi. Çünkü kadınlar yüzyıllar boyu karanlıkta yaşamışlardı ve bu deneyimlerini kendi yazınlarına aktarmışlardı.

3.2.Feminist Çeviriye Eleştiriler

Feminist çeviri ve çalışmalarına yönelik eleştiriler iki grupta irdelenebilir:

- a. Feminist hareket dışından gelen eleştiriler
(yanlı veya yansız eleştirilerde bulunanlar)
- b. Feminist hareketin içinden gelen eleştiriler

(Bu grup, cinsiyetin önemli bir farklılık olduğunu vurgulamaktadırlar.)

Bu grup, hareketin genişlemesini desteklemektedirler. Feminist hareket içindeki oluşumları yoğunlaştırarak ötekilerle diyalog içinde olmayı arzularken, daha az politize olmuş, analitik çeviri çalışmaları yapmayı amaçlamışlardır.

Öz eleştirilerden biri de, Feminist çeviri çalışmalarında sözcük türetmeye odaklanmak yerine üretilmiş eserin ve yazarın görünürlüğü için çaba harcamayı daha faydalı görülmesidir.

Dünyanın farklı yerlerindeki farklı etnik ve sosyal gruplara ait kadınlara ait biyografi, tarih ya da deneyimlerin kaleme alınmasının desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan eserler, sosyal bir hareketin göstergesidir ve kapsama alanı daha geniş olacaktır. Bu öz

eleştiriyi destekleyen görüşlerden biri de, sözcük üretme yolu ile meydana gelen eserler oku tarafından anlaşılabilir olabileceğini vurgulamışlardır. Öte yandan çevirmenlerin de yeni oluşturulan sözcük ve yapılar alışık olmadıklarından diğer bir sorun böylece yaşanır olacaktır (Flotow 1997:80-81).

Dil ve toplum arasında karşılıklı ve daimi bir ilişki vardır. Toplumların dil kullanımları ve kelime tercihleri o toplumdaki sosyal yapının da belirleyicisi olmaktadır. Bu noktadan hareketle dili toplumun meydana getirdiği bir ürün olarak nitelendirmek çok da yanlış olmayacaktır. Cinsiyete ve cinsiyet ayrımına dayanan sözcükler, bir grup veya ideolojik bir kesim tarafında ortaya konması, kültürün uzun zaman sürecinde oluşturduğu dil olgusunu olumsuz yönde etkileyebilir. Ancak böyle bir yenileştirme veya yapı, yine toplum tarafından dilbilimciler, sosyologlar ve felsefeciler tarafından uzlaşılı ile zaman içerisinde gerçekleştirilebilir. Doksanlı yıllarda Almanca'da artikellerin kaldırılması yönünde bir girişimde bulunulmuş ancak bunun hiç de kolay ve olumlu sonuçlar getirmeyeceği anlaşılmıştır. Bu girişim sonuçsuz kalmıştır.

Sözcükler iki cinsi sadece biyolojik olarak ayırtılmakla kalmaz, dille örülen toplum yapısını; kadın ve erkeğin toplumda var oluşuyla da ilgili bazı ayırtılmalar ortaya çıkarır. Çeviri, insanların birbirlerine seslerini duyurabilmeleri ve kültürler arası anlaşma köprülerini kurmak için en önemli yollardan biridir. Feminizm de çeviriler sayesinde hızla dünyaya yayılmış ve kitleleri, etrafında birleştirmeyi başarmıştır. Bu yazın ve çeviri dünyası için önemli bir kazanımdır. Bu gibi yapıcı, olumlu eserler birleştirici olduğu süre daima alkışlanmalıdır (Öztürk-Ak 2015:1001-1002).

Ancak, gerçek olan sav, yaşayan tüm canlıların ya kadın ya da erkek cinsiyetinde olduğu yönündedir. "cinsiyet ayrımının olmadığı anlayışına temel oluşturacak herhangi bir bilişsel model yoktur" (Nida1995). Bu nedenle biyolojik cinsiyet ayrımı, dilsel açıdan ihlal edilemeyecek bir Tanrı vergisi olarak görülmektedir. İncil çevirileri hakkında feminist inisiyatifin tutumuna karşı ciddi bir yanıtı Nida bu şekilde vermektedir (Flotow 1997:77-79). Bu sav, feminist eylemin esaslarından biri olan dil reformuna karşı olarak öne sürülmüştür. Bu hususta Nida, İncil çevirilerindeki 'her iki cinsiyeti de kapsayan' dilin "cinsiyet nötrlüğü" konusuna kesin bir çözüm olmadığını" ileri sürmekte, (burada kastedilen Hıristiyan kilisesi) içindeki sadece radikal değişikliklerin kilisede kadınlara ve erkeklere atfedilen adaletsiz rollerde değişikliğe yol açabileceğini iddia etmektedir.

- Kadın edebiyatında deneyime dayalı metinlerin çevirilerinde nasıl bir yol ve strateji izleniyor ?
- Yeni sözcükler, sözcük oyunları, mecazlar, atasözleri, metnin yapısal çözümlenmeleri ve analizi nasıl yapılmalı ?
- Diğer kültürler tarafından kabul edilmeyen Feminist politik metinlerin, kültürpolitik anlayış içerisinde nasıl kabul edilebilir şekilde aktarılmalı?
- Çocuk edebiyatı yetişkin edebiyatına dönüştürülebilir mi?
- Cinsiyet sorunsallıkları ve sorunları medyada, filmlerde, haberlerde, söyleşilerde, politik veya diğer kişilerle konuşulduğunda ve bu ortamlarda çeviriye aktarıldığında kamuoyu etkisi nasıl olur?
- Kamuoyu ve bilimsel alan bu konulara, yani cinsiyet sorunlarına ne kadar ilgi duyar?

Bu alanda önemli bir pazarlama sorunu olduğu görünmektedir (Flotow 1997:91).

Bu bakış açıları ve sorgulamalar yapılırken ve bunlara yanıt aranırken, feminizmin her kültürde farklı algılandığına dikkat edilmeli ve yanıtlar ve çözümler buna göre bulunmalıdır. Yine bu

bakış açısından bakıldığında çözüm arayışlarında, çevirinin önemli bir faktör olduğunu da göz ardı etmemeliyiz. Yine bu soruların cevapları aranırken, önemli bir hareket noktası da, kadın sorunlarını ve taleplerini kamu sektörünün yanında, özel sektörün ilgi alanına da açmak olmalıdır. Konuyu, ulusal ve uluslararası alanlara götürmek, böylece, hem kadın hem de erkelere yönelik eşit paydaşlık ruhunu taşımak gerekir. Bu „eşit paydaşlık“ farklı bilgi ve kaynak kitaplarında, eserlerde her iki cinsi „eşit muhatap“ kabul edecek tanımlamalarda bulunmak gerekir. Bu „eşit muhatap“ çeviri şeklinin yer aldığı metinler, kadınları incitmeyecek şekilde, önyargılardan uzak biçimde oluşturulmalı ve çevirilmelidir. Öte yandan kadın-erkek çevirmenlerin çevirileri de dil ve stil (üslup) bakımından farklılıklar göstermektedir.

Goethe'nin “ Die Leiden des jungen Werthers” adlı mektup romanını çeviren Mahmure Kahraman ve Nihat Üner'in kullandıkları bazı kavram ve ifade farklılıklarında kadın-erkek çevirmen versiyonlarını görmek mümkündür:

Goethe: ...und mit mir mag werden was will, so darf ich nicht sagen, dass ich die Freuden, die reinsten Freuden des Lebens nicht genossen habe.

M.K: ...bundan sonra başıma ne gelirse gelsin, sevinçleri, yaşamın en **saf sevinçlerini** tatmadığımı söyleyemem.

N.Ü: ...bundan sonra başıma her ne hal gelirse gelsin, sevinci, yaşamın en **arı sevinçlerini** tatmadığımı söyleyemeyeceğim.

Kadın çevirmen sevinçlerden bahsederken “**saf**” kelimesini kullanmıştır

Goethe: — *du kennst mein Wahlheim; dort bin ich völliç etabliert...*

M.K: — Wahlheim'ı biliyorsun artık; orada her yönüyle **evimde gibiyim**,

N.Ü: —Wahlheim'ı bilirsin; oraya artık **iyice yerleştim**.

Kadın çevirmen „Wahlheim'a yerleşmek" sözcüğünü “**her yönüyle evinde olmak**” şeklinde çevirmiştir..

Goethe: *Es ist wunderbar: wie ich hierher kam und vom Hügel in das schöne Tal schaute, wie es mich rings umher anzog.*

M.K: Tuhaf bir duygu: Buraya ilk geldiğimde tepeden güzel vadiye baktığımda, etraftaki her şey beni nasıl da **kendine çekmişti**.

Erkek Çevirmen: Gerçekten de garip: Buralara ilk kez geldiğimde ve tepeden ilk kez güzelim ovaya baktığımda, her şey nasıl **da çekici gelmişti** bana.

Goethe: *So sehnt sich der unruhigste Vagabund zuletzt wieder nach seinem Vaterlande...*

M.K: Yollara düşen en **huzursuz gezgin** bile nihayetinde yine **yurdunu** özler...

N.Ü: Yerinde **duramayan bir gezgin** bile sonunda **vatanını** özler...

Kadın çevirmen yollara düşen gezgini “huzursuz” kelimesi ile tanımlamıştır. Bunun nedeni kadınların duygularını çok yoğun yaşamaları ve her önemli düşüncede ve bekleyişte bir huzursuzluk hissetmeleri olabilir.

“anavatan” kelimesini “**vatan**” olarak çevirmiştir. Erkek çevirmenin yaptığı çevirinin kadın çevirmenden farklı olmasının sebebi ise „vatan“ sözcüğüne yüklediği anlamdan kaynaklanır. Çünkü erkek çevirmen vatan denilince „vatanını bir asker olarak korumak, savunmak¹⁴ düşüncesi ile hareket etmiş olabilir.

Goethe: ... *findet in seiner Hütte. an der Brust seiner Gattin. in dem Kreise seiner Kinder, in den Geschâftten zu ihrer Erhaltung die Wonne. die er in der weiten Welt vergebens suchte.*

M.K: ... uzaklarda boşuna aradığı **mutluluğu,yuvasında**, karısının **göğsünde**, çocuklarının yanında, hepsini korumak adına yaptığı işlerde bulur.

N.Ü: ... kulübesinde, esinin **koynunda**. çocuklarının arasında, hepsine eklemek bulma uğrasında dünyanın enginlerinde boşuna aradığı **sevinci** bulur. (Koçlu:2016:386-389)

4. Sonuç

Cinsiyete yönelik feminist çalışmalar ve araştırmalar, kültürler arasılığın ve kültür bilimin akademisyenlerinin ilgi alanına girdiği ölçüde önem kazanmaya başlamıştır. Bu çalışmaların yoğunlaştığı kişiler, daha çok sürgünde bulunan yazar ve düşünürlerden oluşmuştur.

Yapılan çeviri ve aktarmalarda, kültürel farklılıklarda belirleyici tek bir faktör sadece “cinsiyet” değildir. Bunun yanında, çevirmen, okur, araştırmacı, akademisyen, kuramcı ve “cinsiyetler” bağlamında taraf olan veya olmayan ilgili adresler(halk) de bu süreçte bilinç sahibi olmalıdırlar. Böyle kültür farklılıklarının aktarımında, feminist çeviriler, daha fazla dikkat çekebilir. Kültürel farklılıkların işlevsel olarak çeviride yer alması ve ifade (anlam) bulması gerekir. Öte yandan, feminist çeviri uygulamalarındaki büyük farklılıklar ve kadın çevirilerinde eşitliğe vurgu yapmak, feminist çeviribilimi zorlaştırmaktadır. Bunun için, ataerkil yaklaşımdan uzak, erek dile ve kitleye uygun çeviri anlayışını benimseyerek çeviri yapmak, çeviribilimin alanını ve işlevini genişletecektir.

Bu arada, feminist çeviri çalışmaları ve eleştirileri, bizi çeviri adına cesaretlendiriyor ve kendimize, feministlerin hangi hedef kitleye yönelik, hangi şartlarda ve niçin yazdıkları sorularına yanıt arattırıyor. Böylece, feminist hareketin cinsiyet ve çeviri eylemine yönelik çalışmaları ve iddiaları daha yakından mercek altına almamız olanaklı olacaktır.

Çeviri biliminde, metinler, kültürler ve diğer insan grupları arasındaki farklılıklar üzerine köklü ve bilimsel tartışmaların yapılması, çeviri eylemini, hem feminist çevirmenler hem de diğer çevirmenler açısından büyük ölçüde kolaylaştıracak ve” ötekilik” (feminist ve antifeminist) anlayış büyük ölçüde zayıflayacaktır. Çeviri için, kimlik sorunu, çevirmenin konumu günümüzde çevirmenlik ve cinsiyet sorunu ile uğraşan herkes için önemlidir. Kimlik sorunu, çeviri ve çeviri eleştirisinde çevirmenin özgün bilgi dağarcığında bulunması gereken bir kazanım olmalıdır. Böylece çevirmen, çalıştığı metin üzerinde daha fazla tasarruf etme ve gerekirse yorum yapabilme kolaylığını sağlar. Çevirmen edindiği bu bilgilerden, özellikle farklı kültürlerle ait “kadın edebiyatı” metinlerini o kültürlerle ait kimliği muhafaza ederek aktarma ve metin oluşturma yeteneğine sahip olur.

Bu bağlamda çevirmen, bilimsel bilgisini artırır ve metin üretim ve çevirisinde “uzmanlık” kazanır. Bununla birlikte, feminist çeviri ve metin çalışmaları, bilimsel çalışmalar eskiye göre daha fazla artmış, ilgi ve yankı uyandırmıştır. Buna, özellikle bireysel feminist çalışmalar ve toplumsal kurum ve kuruluşların katkısı büyük olmuştur.

Bu açılım, belki bazılarının işini zorlaştırmıştır ama çeviride kadın-erkek ayırımı sorununun çözümü de gerekli görünmektedir. Buna ek olarak kadın yayın evlerinin çoğalmış olması, kadınların edebiyat ve film sektöründe (yayıncı, senarist, yazar, yönetici olarak) çoğalması bu sorunun kısa vadede olmasa da, uzun vadede çözüme katkı sağlayacağı görünmektedir. Böylece kadın edebiyatının veya kadınla ilgili metinlerin daha sık işlenmesi ve gündeme gelmesi sağlanmış oluyor. Ancak değişen ve zayıflayan ekonomik şartların bu çalışmaları biraz olsun sekteye uğtattığını da belirtmek gerekir. Bu ortamda belirleyici olan faktörlerden biri de, feminist harekette, kadınların makul istek ve taleplerinde onurlu bir duruş sergilemeleri ve bu hareketi kesintiye uğratmamalarıdır (Flotow 1997: 95-96).

Bu alanda dünyanın her yerinde, akademik çalışmalar ve sosyal araştırmalar giderek çoğalmaktadır. Özellikle bu konuya geniş bir cepheden bakan bir projeden söz etmek gerekir. Proje (Avusturya) Graz Üniversitesinde yürütülmüştür (2000-2001) ve “Çeviride Kadın Gerçeği ve Kuramı” konusuna geniş perspektiften bakılmıştır (Messner-Wolf: 2001).

KAYNAKÇA

1. Albayrak, Ş. (2014, Aralık). Eşitlik Adalet Sağlar Mı? *Lacivert Yaşam Kültürü Dergisi*(8).
2. Atlı, M. H. (2013, Nisan-Mayıs-Haziran). “Almanca’da Dilbilgisel Cinsiyet Sistemi ve Bu sistemin Yabancı olarak Dil Edinimi”. *Dil Dergisi (language Journal)*(160).
3. Dalaman, Z. (2015). *Women and politics in Global Congress Bildiri Kitabı*. İstanbul: Aydın Üniversitesi TAUM .
4. Durusoy, A. (2014). “HÜVE HÜVE” TDV- İslâm Ansiklopedisi (Cilt 19). İstanbul.
5. Flotow, L. v. (2008). *Translation and Gender Translation in the Era of Feminism*. Manchester, UK: St Jerome Publishing.
6. Kegyes, E. (2008). *Genderbilder aus Ungarn* . Hamburg: Verlag Dr.Kovac.
7. Koçlu, Sema.(2016). “Goethe’nin Genç Werther’in Acıları adlı Eserinin Çevirilerinde bağlı Dil Kullanımının karşılaştırılması “ *Tarih Okulu Dergisi(TOD) AralıkYıl 9 sayı: xxiii s:379-391*
8. Köksal, S., & Faruk, Y. (2012). Çeviride Cinsiyetin İzdüşümü: Bachmann’ın ‘Undine Geht’ Çevirileri. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(2)*, s. 143-158.
9. Messner, S., & Wolf, M. (2001). *Probleme und Methoden der Übersetzungswissenschaft*. Graz.
10. Messner, S., & Wolf, M. (2013). *Übersetzung aus aller Frauen Länder. Beiträge zu Theorie und Praxis weiblicher Realität in der Translation*. Graz.
11. Öztürk, İ., & Ak, E. (2015). “Çeviride Cinsiyet veya Çeviride Kadına Bakış”. (A. University, Dü.) *Women and politics in global World int Congress*(105), s. 992.
12. *Türkiye’de Kadın Hakları*. (2017, Şubat 6). Wikipedia. adresinden alınmıştır
13. Yaraman, A. (2001). *Resmi Tarihten Kadın Tarihine*. Ankara: Bağlam Yayınevi.

Web siteleri :

14. <http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1380393234>

15. <http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1380393234> adresinden alınmıştır (06.02.2017).